

НЕЗОВИСИМ ЖИВОТ

ЗА ХОРАТА, МАШИНИТЕ И ВЛАСТИМАЩИТЕ

Лято е. И бях решила да се поотпуснем, да ви разкажа нещо ваканционно, да се настроим за пътувания, почивки, планина, море... И тъкмо преди окончателното оформяне на темата за този брой на бюлетина се случи нещо, което преобърна всичко на 180 градуса. Защото се оказа, че машините са по-важни от хората.

Всичко започна от възможността да се обнови градският транспорт в столицата. Този път парите не бяха проблем – през април общината е сключила договор с Европейската банка за възстановяване и развитие за отпускане на заем от 35 милиона евро. Оставаше общината да обяви търг за закупуване на новите возила. И тук вече се появи проблем – на никого не му минаваше през ум, че тези нови коли трябва да бъдат нископодови, за да са удобни за всички граждани и гости на столицата. Подобно задължително условие за участие в търга не се предвиждаше. В столицата обаче не знаеха за това нито възрастните хора, нито майките с малки деца, нито хората с увреждания. А всички вече бяха започнали да изплащат с данъците си този заем, без да са сигурни, че ще могат да ползват градския транспорт.

Някои властимащи не желаеха тази „малка“ подробност да става обществено достояние, но гражданите разбраха. Разбраха, че целта е да се „рехабилитира градския транспорт“, като се закупят възможно по-голямо количество автобуси и тролейбуси, и то колкото може по-евтини. Удобството на гражданите, възможността градският транспорт да се ползва от всички не беше приоритет. Като че ли всичко беше решено – в близките 12 години София отново щеше да бъде без достъпен градски транспорт. И тогава гражданите реагираха. В деня, когато по предварителна информация Столичният общински съвет трябваше да гласува решение за провеждането на търга, те се събраха пред сградата на общината и посрещнаха общинските съветници със своите искания – новите автобуси да бъдат удобни за ползване от всички, включително и от хората с увреждания. И останаха там до края на общинската сесия, защото това пряко касаеше гражданите, засягаше практическото осигуряване на правото на свободно придвижване за цели 12 години напред. За първи път хората с увреждания реагираха така спонтанно – убедени в правотата си, решени да направят всичко по законите на гражданския натиск, но да отстоят исканията си докрай. И като че ли общинарите се стреснаха, започнаха да си дават сметка каква сила може да има гражданският натиск, разбраха, че не могат да не се съобразят с него – защото в крайна сметка властта им е дадена, за да работят за интересите на своите граждани. А столичани дадоха знак, че гражданското общество не е химера от западните демокрации. И нещата, които се правят за тях и за които всъщност плащат данъци, не могат да се правят без тях, без да са зачетени интересите им. Защото държавата я има заради гражданите, а не обратното, а машините се създават заради хората – и който се прави, че не го разбира, е обречен.

Валентина **Воденичарова**

ТЕМА НА БРОЯ
новият обществен транспорт на София –
един стандарт за всички

ЕДИН РИЦАР НА КОЛЕЛО В СОФИЯ

Той се казва **Лий Милър** и е от Великобритания. Млад, неуморим, усмихнат и с невероятно чувство за хумор. Университетската специалност на Лий ще се стори особена за много от нас – завършил е: „Мениджмънт на свободното време“. Лий казва, че хората често трудно успяват да организират свободното си време така, че да се насладят пълноценно на любимите си неща, а това е важно – колкото по-добре си почиваш, толкова по-добре и работиш. Затова се опитва да им помага. Обича екстремните спортове, футбола, бирата и... една българка. Обиколил е цели 44 държави, а София обикаля на колело. В България не е за първи път – за причината вероятно се досещате, но нека разберем повече от самия него.

– Разкажи ни нещо за себе си. Кога, къде и защо си роден?

– Роден съм в средата на седемдесетте години в болницата Mile End в Източен Лондон. Като всички останали и аз имам причина да се родя – да се уча и да живея истински.

– Какво те кара да правиш добро, да помагаш на хората и защо точно на хора с увреждания?

– Личното чувство за морал е естествената ми сила в това отношение. А това означава да бъдеш верен на себе си и на нещата, в които вярваш, да се отнасяш с хората така, както искаш те да се държат с теб. Особено в случаите, когато се сблъскваш с трудностите от живота. Докато пътувах и се учех да живея, открих, че няма по-уникален дар от човешката добрина. Докато даваш или получаваш добро, положителните чувства радват всички. Не мисля, че помагам на някаква конкретна група от хора. Хората са хора – всеки носи своята уникална ценност и всеки в даден момент от живота си има нужда от подкрепа.

– Работата с хора помага ли ти да откриваш себе си, как?

– Всяко преживяване те определя като личност и те кара да откриваш нови и нови неща за самия себе си. Това важи и за мен. Много хора са ми помагали да вървя по своя път. Затова еднакво важно е да умееш да получаваш така, както даваш.

– Разкажи ми повече за организацията, в която работиш.

– Работя за група от организации. Дейността им е насочена към работа с младежи или хора с увреждания. I.L.E.A.P. е една от тях – подпомага хората с умствени или физически затруднения, като създава програми, които подкрепят включването на младите в разни дейности. Тази организация има за цел и да изгражда положителния образ на хората с увреждания, за да могат по-бързо да се включат пълноценно в обществото. Друга организация, за която работя, е Мепсар – дейността ѝ е насочена към подпомагане на възрастни с ментални увреждания, така че да могат да живеят пълноценно като част от общността. Работя и за Princes Trust, чиято работа пък е насочена към младежи в риск.

– Как разбра за България и Центъра за независим живот?

– Срещнах една прекрасна дама, която ми отвори очите за България. От нея научих и за Центъра. Преди да я срещна, единственото, което знаех за България, беше това, че Алън Шиърър вкара два гола на българския национален отбор в мач от световните квалификации.

– Какво те впечатли в ЦНЖ?

– Невероятно приятелската атмосфера, която създава страхотна среда за работа.

– Мислиш ли, че българите могат да променят виждането си за живота?

– Не съм много сигурен, но си мисля, че българите живеят за мига, защото са изгубили вяра в бъдещето. Ако политиците започнат да се вслушват в хората, може би това донякъде ще възстанови вярата в бъдещето.

– Смяташ ли, че „ако всички правим нещо по малко, ще постигнем много“?

– Абсолютно подкрепям тази мисъл. Всеки от нас е част от някаква общност. И ако всеки се погрижи за своята част от общото, то тогава общността и страната ка-

то цяло ще станат едно по-приятно място за живеене.

– Смяташ ли, че си късметлия?

– Да, като че ли късметът ме е споходил наистина. Понякога дори не го осъзнавам. Мисля си, че всеки притежава в себе си естествен запас от късмет, но човек може да допълва тези запаси. Или, казано другояче, „Помогни си сам, за да ти помогне и Господ“.

– За какво мечтаеш? Коя е най-голямата ти неосъществена мечта?

– В момента съм на вълна Световно първенство по футбол. Мечтая си да играя за английския национален отбор и да биам Аржентина с 10 на 0 (е, тази мечта на Лий може и да се реализира, но на следващото световно първенство – б.р.). Но най-голямата ми мечта е да бъда ръкоположен за рицар от кралицата.

– Кажу нещо глупаво.

– Един ден, когато отида в Бъкингамския дворец, ще коленича пред кралицата и докато тя ме ръкополага със сабята, ще заспи и ще ми отсече главата (е, уважаеми читателю, този типичен английски хумор, не може да се сбърка, нали? – б.р.).

– Харесва ли ти България?

– Много. За пръв път ми се случва да отида някъде и Англия да не ми липсва изобщо. Тук се чувствам комфортно, даже вече си имам български навици. Веднъж правех чай за едни английски студенти в България. Започнах да си топя бисквитка в чая, както правите тук. Те ме изледаха така, сякаш бях идиот. После опитаха и те и... два пакета бисквити не ни стигнаха.

– Ще дойдеш ли отново и защо?

– С удоволствие ще дойда пак – заради прекрасната дама... о, и защото тук наистина ми харесва.

(НЖ)

На Първи юни доброволци, клиенти и случайно научили за инициативата на Центъра за независим живот големи и малки деца заедно пребоядисаха част от катерушките в Южния парк. Лий беше сред организаторите и участниците в тази цветна атака. Още за боядисването на стр. 15

НОВИЯТ ОБЩЕСТВЕН ТРАНСПОРТ НА СОФИЯ – ЕДИН СТАНДАРТ ЗА ВСИЧКИ

ПУБЛИЧНАТА КАМПАНИЯ

Един проблем, който неясно защо сякаш се решава по законите на конспирацията...

МАЛКО ХРОНОЛОГИЯ

През месец април т.г. бе подписан договор между Столична община и Европейската банка за възстановяване и развитие (ЕБВР), от който става ясно, че на София ще бъде отпуснат заем от 35 млн. евро за обновяване на градския транспорт в столицата. До края на месец юни предстои да бъде обявен търг за закупуване на автобуси, а приемането на изискванията за участие на фирмите-доставчици в него можеха да са факт, но...

ГРАЖДАНСКИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ

Съвсем на ухо до Центъра за независим живот достигна цялата тази информация само няколко дни преди сесията на Столичен общински съвет (СОС), на която трябваше да се гласува ход на процедурата по търга. За това кратко време от Центъра изпратихме две писма – до Нисим Гершон, председател на постоянната Комисия по градски транспорт, в което настояхме в критериите за провеждане на търг за закупуване на возилата задължителни изисквания да бъдат – нископодовост до 320 мм, обезпечена светлинна и звукова сигнализация за хора с нарушени зрение и слух, а също и всеки пети от закупените автобуси да бъде с хидравлично наклонящ се под. На това писмо отговор не получихме. Разбрахме, че подобно писмо, на което отново няма отговор, е изпратил и г-н Красимир Коцев – председател на Съюза на инвалидите. Писмото е адресирано до кмета Стефан Софийски, председателя на Общинския съвет Антоан Николов и председателя на Техническата транспортна комисия Георги Василев. (За съжаление тази инициатива на Съюза не бе продължена – на дискусиата по темата в зала „Мати“ те не се появиха да защитят позицията си.)

Второто писмо изпратихме до г-жа Златина Карова – председател на Обществения съвет по достъпност и интеграция, в което настояхме за свикване на Съвета (оказа се, че и там не знаят какво се случва), на който да се обсъдят и предложат най-подходящите параметри за закупуване на превозните средства. В отговор Центърът получи покана за участие в извънредното заседание на Комисията по градски транспорт и безопасност на движението за съвсем закъсняло об-

съждане на въпроса. На практика излиза, че шансовете за промяна на техническите условия в търга са минимални. Председателят на комисията Георги Василев заяви, че той, който има пет пирона в краката си, нямал проблем да се качва в градския транспорт. Доколко господин Василев ползва градския транспорт е друг въпрос, разбира се.

На 17.06.2002 г. – понеделник, бе сесията на СОС. На нея, не без намесата на гражданите на София, кметът Софийски лично направи предложение писмата и нотите от организациите да станат неотменна част от цялата тръжна документация. Тази документация ще бъде внесена в ЕБВР. Това предложение бе прието чрез гласуване. (Записаното в протокола на СОС гласи: „Приема за сведение обръщението от група граждани с увреждания“.) Софийски изтъкна, че политиката на общината е насочена към интеграцията на хората с увреждания и за това свидетелстват реални действия – скосяване на тротоарите по централните кръстовища, гласуването на Наредбата за общодостъпна среда в град София, транспортната линия №72, по която се движат нископодови автобуси.

Условието новите транспортни средства да бъдат пригодени за хора с увреждания е заложено в Наредба №2 от месец март на Министъра на транспорта и съобщенията.

18.06.2002 г. – вторник, НДК, зала МАТИ

Веднага след решението на СОС, в Националния дворец на културата бе организирана публична дискусия по темата, на която дойдоха представители на Съюза на глухите в България, Съюза на слепите в България, Европейската банка за възстановяване и развитие (ЕБВР), Центъра за независим живот – София, Столичната голяма община, юристи и журналисти.

На тази среща трябваше всяка от страните да изложи мотивите си „за“ или „против“ вписването като задължителни условия на търга за превозни средства поставените искания и да бъде направена публична оценка и коментар на взетото предходния ден решение от Столичния общински съвет по проблема.

Нашето становище беше ясно – няма логика да не се закупят коли, които да обслужват всички граждани на София при положение, че парите ги има и ситуацията е нали-

це. Няма логика да купуваме возила – залежала стока, които така или иначе ще трябва да се пригаждат по-късно – ако не заради хората, (защото като че ли властимащите не се замислят особено много за тях), то заради изискванията на Европейския съюз. Няма друг начин да влезем там – трябва да си платим цената. Както платихме, за да ползваме законно продуктите на „Майкрософт“.

Владислав Кацарски от Съюза на слепите недоумяваше защо все трябва да работим като разузнавачи, какво печели общината, като работи по този начин, и какво означава изразът на един общински представител „не можем да мислим само за вас“? Какъв интерес има общината да закупи високоподови автобуси, щом като признава, че другите са по-удобни за всички, че потокът от пътници ще може да се обслужва по-бързо, защото качването и слизането ще става по-бързо?

ОБЩИНАТА

Като че ли стана ясна и позицията на общината, представена в лицето на г-н Енгибар Енгибаров.

От многото приказки се разбра, че според тях наистина е направено много за инвалидите – отново се изтъкна линия 72 (която свързва по-голямата част от софийските болници – по логиката на общинарите вероятно обиколката на болничните заведения е начин за социална интеграция на инвалидите). Съществува и „Лозана“, фирма за специализиран транспорт, която има цели два микробуса за обслужване на хората с увреждания. (На срещата стана ясно, че дарените преди време микробуси „Мерцедес“ са били три, но третата кола е дадена на неправителствена организация.) Тоест, има специален превоз за инвалидите, които са „специална категория хора“.

Най-големият аргумент на общината против закупуването на нископодови коли се оказа цената – те са по-скъпи с 30-40% (а 35% от брутния вътрешен продукт на страната идва от София, което означава, че софиянци плащат и повече данъци, впрочем този заем от ЕБВР вече сме започнали да изплащаме, значи можем да приемем по-високата цена като инвестиция за влизането ни в ЕС). „Имаме крещяща нужда за обновяване на градския транспорт – не можем да си позволим да рискуваме 30 броя автобуси. Софиянци трябва да бъдат извозвани до работните им места безопасно и защо тук нищо не се споменава за екологията“, заяви г-н Енгибаров. Това с работата е ясно – инвалидите по презумпция не ходят на работа (защо ли?), това с екологията обаче си е чиста проба „шикалкавене“ – не може да се

Васил Георгиев – представител на Европейската банка за възстановяване и развитие в София, за исканията на гражданските организации:

Тези технически изисквания звучат съвсем нормално и приемливо за нашата банка, ние все още очакваме от общината да ни предостави работната версия на тръжните документи, след което евентуално можем да коментираме самите тръжни документи. В медиите изтече информация за част от условията, които ще бъдат поставени пред доставчиците на автобуси. Доколкото си спомням, компаниите доставчици ще бъдат оценявани основно по два критерия – единият, с по-голяма тежест, е за цената, предложена като цена на автобусите, а другият, с доста по-малка тежест, е височината на пода. В споразумението между Европейската банка и общината е залегнало изискване за спазване на нашите вътрешни правила за публични доставки. Нашите правила за публични доставки са базирани на добрите практики в този бранш и всъщност така упоменатите условия не отговарят точно на добрата практика. Най-вероятно ние ще имаме възражения относно ниската тежест на изискването за височината на пода.

прави противопоставяне екология – нископодови возила. В чии глави и защо всъщност минава мисълта, че нископодовите автобуси са по-несъобразени с екологичните изисквания от другите?

И другият голям аргумент на общината се отнасяше до фирмите-доставчици. Ако се приемат задължително условията за нископодовост до 320 мм и обезпечена светлинна и звукова сигнализация за хора с нарушени зрение и слух нямало да е честно спрямо фирмите, които не произвеждали такива коли, те нямало как да участват в търга. При тези големи грижи на общинарите за фирмите, разбираемо е гражданите да не са им приоритет, нали?...

Всичко това се случи до редакционното приключване на този брой на бюлетина. Гражданската кампания за достъпен градски транспорт продължава. Ще следим за вас събитията и дано следващия път се поздравим и имаме реалната възможност да ви кажем, че недостъпният градски транспорт е на път да остане в историята.

(НЖ)

Всяко дете има капацитет и може да го развие, но е важно да преодолее страха от несправяне

ДЕЙВИС ВИДОЛОВ се занимава с източни бойни изкуства от 1979 година. Сега предава уменията си на своите ученици, участва като каскадьор в множество филмови продукции, но предпочита истинското съприкосновение с бойното изкуство. От три години тренира деца с увреждания по източни бойни изкуства. В момента води група в специализираното училище за деца с нарушено зрение и се занимава индивидуално с деца с множествени увреждания. Амбицията му стига и по-далеч – да започнат да се правят съвместни тренировки на хора с и без увреждания. „Това е наистина предизвикателство, казва Дейвис – как ще стане, какво ще стане, може да се окаже, че хората с инвалидни колички са много по-добри от тези, които стоят на краката си“.

– Как се запалихте по източните бойни изкуства?

– В далечната 1979 година въобще нямаше информация за това какво са наистина източните бойни изкуства. Имаше някаква мистерия около това нещо, до него имаха достъп само определен кръг хора. А на мен ми харесват области, в които не е работено – те са предизвикателство. Така че любовта ми към предизвикателствата явно ме е тласнала и към бойните изкуства.

– По какъв начин съвместявате европейския начин на мислене с източния?

– В самото начало всички майстори, които идваха в Европа и впоследствие създаваха школи, си мислеха, че европейците трябва да се тренират по азиатски вариант. Практиката обаче показва, че европейецът не може да бъде азиатец и обратното. Европейското мислене е коренно различно от азиатското, отношенията са различни, битът е различен. Затова и в тренирането нещата започнаха да се променят. Даже един нашумял

японски треньор на един семинар се изказа така за българите: „Българинът не се интересува от философия, него го интересува как да счупи ръката на другия“. Грубо казано, но е така. Ние предпочитаме веднага да приложим нещата на практика. Нямаме време, а явно и интерес да извървяваме дългия път на азиатците, да минаваме през философията и морала им. А и те променят концепцията си за нещата. Оказва се, че ние, търсейки най-краткия път за реализация, ставаме по-добри в техниката и изпълнението, защото нашето съвремие налага точно това.

– Това не опорочава ли цялата идея на източните бойни изкуства?

– Има еволюция в бойните изкуства. Идеята, която носят, се променя с хората. В случая е важен преподавателят и какви са неговите възприятия за бойните изкуства, защото той преподава това, което е характерно за него като светоусещане и техниките, които е усвоил. Много е важно обаче да разграничим двете неща – бойни изкуства и бойни спортове. В спорта има правилник, който ограничава, определя стила на поведение, задължава те да правиш точно определени неща. В бойните изкуства няма правилник, а „морален кодекс“, ако може така да се каже. Но всичко зависи от индивидуалността на човека. Има хора, които се занимават с бойни изкуства и са добри бойци, но не са добри личности, нямат ценности. В действителността етиката, каквато е при едно състезание например, не съществува. Затова и самата подготовка в такива условия е съвсем различна. Има и комерсиална страна в бойните изкуства – показвам неща, които са страшно ефектни и вероятно според лаиците съм свършен. Но атрактивните неща в реални ситуации не са приложими. Истинските техники не са така красиви – те са по-груби, по-брутални, защото това е свързано с оцеляването. Много хора си създават впечатления за бойните изкуства от филмите. Там принципът на работа е друг. Всичко става бавно, правят се например 15 дубъла на едно замахване на ръката и от тях се избира един. Така че това не е реално. А много хора очакват точно това от инструктора – и ако той не може да скочи високо във въздуха и да счупи три дъски

едновременно с ръка, те си правят извод, че въобще не разбира от бойни изкуства.

– Когато започнахте да работите с децата от специалното училище, имахте ли някакви притеснения, че няма да се получи?

– С мои колеги в училището за деца с увреден слух сме обсъждали каква е координацията на тези деца, доколко могат да се обучават. Още преди да завърша Спортната академия, съм се занимавал с деца, водил съм групи и имам някакъв опит. Затова реших да опитам с децата. И може да прозвучи странно, но нямах никакви притеснения. Това, че някой не вижда или не чува, или че има някакво друго увреждане, не може да е пречка към постигане на целта. Просто пътят ще бъде различен. Курсовете по самоотбрана за хората с увреждания са комбинация от най-различни бойни техники. В това обучение се включват абсолютно всички компоненти – от психологическата нагласа до физическата активност. Ако човек има някакво увреждане, просто ще променим начина на постигане на целите. Времето за постигане на целта ще е различно, но и това е относително. Има хора, които нямат увреждания и си тъпчат с години на едно и също място. Ето защо с децата опитваме да намерим най-подходящия начин за постигане на целите. Всяко дете има капацитет и може да го развие, но е важно да се преодолее бариерата на страха от несправяне. Например за детето, което не вижда, е важно какво ще каже другият. Ако в самото начало някой му каже, че то не може да направи еди-какво си, детето въобще може и да не опита. Когато в училището тръгнах да събирам група, ми беше интересно какво мислят самите ученици. Много от тях не виждаха смисъл от правенето на физически упражнения извън задължителните часове...

Малко преди да дойда за интервюто, имах среща с хора на колички. Говорихме за организирането на курс по самоотбрана и първата реакция на една жена беше – „аз не мога да се защита от един здравеняк, както съм седнала, той като ме зарита, какво мога да направя?“. Това показва какво е отношението ти към собственото увреждане, доколко ти смяташ, че можеш да направиш нещо. Много е важна самооценката на човека. Работата ми с

децата показва, че ако те повярват, че има смисъл в това, което правят, то и резултатите са невероятни. Затова започвам с мотивацията – стигаме заедно до убеждението, че има смисъл да се усъвършенстваме физически, това е добре за телата ни. След това правим нещо, с което те ще се справят, за да разберат действително, че могат. Преодоляването на малките препятствия е много полезно и в живота. На жената с инвалидната количка ѝ казах първото нещо, което ми хрумна – че тя седнала е много по-стабилна, отколкото един изправен човек без увреждане. Използвайки максимално своята позиция, тя може да направи невероятно много неща за самоотбрана. И така ще може да се справи с агресията.

– А Вие самият как се справяте с агресията, не говоря само за чисто физическата агресия?

– Трудно. Всеки човек, който има морални ценности, трудно се справя с агресията. Темата за агресията е много широка. В определени моменти агресията трябва да я има в положителен вариант у човека, за да може да се справи с отрицателната агресия.

– А имате ли някакви впечатления по отношение на различието в източната култура?

– Много малко се е писало за това, например за слепите хора се вярва, че са пророци, свързани са с някаква мистика. Но като че ли българинът не е толкова толерантен към различието. Отношението към хората с увреждания е „загрижено-милосливо“. Българинът задължително иска да помогне по някакъв начин – защото така трябва, но без да се интересува от човека като личност, по-скоро човекът се разглежда като увреждане. Означава ли тогава, че утре, ако с мен се случи нещо, аз ще бъда по-малко личност. Лошото е, че има леко преиграване от страна на милосърдието. Ако искаш да помогнеш, направи го, без да се правиш на велик и без да унижаваш човека, на когото помагаш. А и често се прави лоша услуга – например децата, които не се оставят да направят нищо сами и непрекъснато се трепери над тях, когато пораснат, очакват отново някой друг да прави нещата вместо тях. Децата трябва да се научат

да правят нещата сами, да бъдат подготвени да се справят със социалните роли, които ще поемат...

– *И на това ли учите Вашите ученици?*

– Да, и като че ли децата, които са с по-големи дефицити, са по-старателни. Какво се получава – когато в групата, преди да започнем тренировка, им кажа хайде сега да си сложите постелките, тези, които са с нулево зрение, сядат, а тези, които виждат, започват да ги месят и питат какво ще правим. Питат, защото някой им казал, че не могат да правят нищо. А се оказва, че тези действия с постелката формират много повече пространствената ориентация, това е сложна координация – да хванеш една постелка, която се влачи от едната страна, пък да я замъкнеш до другия край, то не е удобно, не е като да хванеш две гирички. Обаче това действие е два пъти по-близо до бита на човека, отколкото тренировките във фитнеса или на някой уред. Да, можеш да развиваш мускули, но няма да имаш практически умения за справяне в реални ситуации. Виждал съм примерно как се движи спящ човек, който никога не е спортувал – ами някои от тях не знаят да ходят! Това е целта ми – децата да се научат на практични неща като придвижване, преместване, обличане, събличане. Учил съм ги да падат, това си е изкуство – да знаеш как да паднеш, без да се нараниш. Това е важно за хората, които не виждат – може да се спънеш, да ти го няма бастунът и ако си тренирал, ще имаш изградени навици да реагираш инстинктивно, да паднеш така, че да не си счупиш нещо.

– *Какво Ви мотивира?*

– Доставя ми истинско удоволствие да видя резултата от работата си – за-

щото човекът, който няма увреждания и реши да тренира, може да го направи по всяко време. А при хората с увреждания не е толкова лесно, работата е по-дълга, усилията са по-големи, но пък резултатите са невероятно удовлетворяващи. Например, впечатляващи са постиженията при незрящите деца – при положение, че 90% от информацията се получава чрез зрението. Вече ходим и по състезания. А сега се занимавам с едно дете с множество увреждания и съм доволен, когато то ми върне топката, след като аз му я подам – това е страхотен напредък. Но човек, който няма представа как е постигнато това, смята, че е нещо нормално. А в нашето училище колегите правят страхотни неща. Имам чувството, че тези хора не са оценени. Винаги в медиите се представя учителят по математика или по български. Явно обучението на децата с увреждания не е толкова интересно, да не говорим за спортните занимания. Или пък пускат материали за тях, но като сензация. Интервюират ни, за да си запълнят страницата, това не е истински интерес, не е истинска популяризация. Толкова неща правим с децата, толкова любов и труд влагаме и постигаме невероятни резултати, а никой не знае за тях. Явно обществото ни не се интересува и май точно това е страшното.

– *А имате ли някаква подкрепа в това, което правите?*

– В случая имам страхотна подкрепа от училището. Естествено в началото имаше колебание сред колегите, но от страна на ръководството бяха много толерантни и ми дадоха възможност да направя моята група. За съжаление обаче в нито един проект, който се разработва за хора с увреждания, не е залегнал спортът дори като малка част от дейностите. Което значи, че няма никакво отношение, за това не се говори дори. Но аз съм оптимист – всичко е въпрос на работа, в момента явно се прокарва пътеката за тези неща.

С Дейвис Видолов разговаря Валентина Воденичарова.

ЗА ЕДНА „ДОСТЪП- НА“ СТРАНА

В началото на месец юни част от групата, която работи по изработването на нов закон за равнопоставеност на хора с увреждания, посети Швеция. Пътуването беше част от проекта, финансиран по програма ФАР – АКСЕС „Промяната е неизбежна, прогресът е въпрос на избор“. Групата от България трябваше да се запознае с шведския законодателен опит и добри практики при осигуряването на достъпна околна среда и интегрирането на хора с увреждания в обществото.

Още от летището на Стокхолм вниманието ни привлякоха множеството инвалидни колички – механични, електрически... всякакви. Хората, които се придвижват с тях, спокойно отиват на пазар, на работа, на купон. Сами или с личните си асистенти, те се вписват съвсем естествено в пейзажа и ритъма на градския живот. Забързани в изпълнението на неотложните си ангажименти или просто излезли на разходка сред празнуващото множество в спокойната прохлада на романтичните бели нощи, те усещат естествената нишка, която ги свързва с ТЯХНОТО общество.

Нашето гостуване в Стокхолм съвпадна с честването на 750-годишния юбилей от основаването на града, което е част от националния празник на Швеция.

Вероятно по тази причина толкова много хора с и без увреждания празнуваха заедно.

Наистина е смайващо да видиш с очите си един град, в който всичко е достъпно. Кръстовищата са скосени навсякъде и то така, че количките могат свободно да пресекат. Повечето от вратите на обществените и публичните сгради се отварят автоматично с бутон, който е изнесен на стойка пред тях и лесно може да бъде задействан от човека на инвалидна количка. Асансьорите са достъпни и в тях спокойно се влиза. Магазините са избрали друго решение – в тях всичко е на принципа на фотоклетките и се отваря автоматично при приближаване на човек. Разбира се, отварят се навътре или настрани, а не на-

вън, както някой нашенски „гений“ би направил. Цялото това удобство прави впечатление и на човек, който няма увреждане. Какво по-голямо удоволствие от това безпрепятствено да излезеш с множеството покупки от магазина, а не да се бориш с тежките врати.

Правилата за улично движение се спазват до педантичност. За едноседмичното си пребиваване не чухме нито веднъж изсвирване на клаксон, не видяхме неправилно изпреварване. Автомобилите винаги спират на пешеходна пътека, подобно е отношението и на пешеходците, на които и през ум не би им минало да пресекат улицата на място, което не е обозначено с пешеходна пътека. Нашите домакини обясниха, че една от причините за това поведение са сериозните глоби, които се налагат на нарушителите, но със сигурност причина е и традиционната скандинавска култура на общуването. В подкрепа на това твърдение е и фактът, че на местата за паркиране, предназначени за хора с увреждания, не се срещат „само-настанили се“ други шофьори.

Особено силно впечатление ни направиха едни „странни“ кабинки, наред тротоарите, в които непрекъснато влизаха и „изчезваха“ хора на инвалидни колички. Оказа се, че това са асансьорите, които водят безпрепятствено до подлезите на метрото. Метрото в Стокхолм е строено отдавна и тогава не е било помислено за хората с увреждания. Поради тази причина по-късно се е наложило да бъдат изградени тези асансьори, така че достъпът до него да е безпроблемен за инвалидни колички. Всичко това не може да не пробуди горчиви размисли за родната действителност. Веднага в съпоставка изпъкна проблемът със софийското метро, което бе пуснато в началото на новия век, но е абсолютно недостъпно.

Интересното обаче е, че шведите и особено шведските организации на хора с увреждания не са доволни от постигнатото и поставят непрекъснато нови изисквания към държавната и местната власт. Шведската правна традиция здраво е стъпила на концепцията за равнопоставеност на всички хора, независимо от техните особености, и държавата по всякакъв начин се стреми да осигури тази равнопоставеност. За хората с увреждания основната дискриминация е именно липсата на

достъпна архитектурна среда. Ето защо областната и общинската власт предприемат мерки, за да направят средата съвсем достъпна за всички, и са декларирали политическото си намерение през 2010 година Стокхолм да бъде напълно достъпен за инвалидни колички.

В заключение ми се иска да разкажа за един интересен казус, който остана неразбран от шведските ни приятели. Той може нагледно да илюстрира разликите между българската и шведската политически култури. Оказа се, че в Швеция няма специален закон за хората с увреждания, няма задължителност на нормите за техническа достъпност и няма предвидени контрол и санкции. Ние се поинтересувахме дали може да се заведе съдебно дело срещу държавата и местната власт или да се атакува решение, ако един ден някой управник „реши“ да премахне изградените достъпни места и да изгради нови, недостъпни архитектурни обекти. Шведите се спогледаха неразбиращо и казаха, че няма такава възможност, задавайки ни въпроса: „защо за Бога, някой ще прави такава глупост?“ Това още веднъж потвърждава тезата, че законът не е просто написан върху хартия текст, а начин на мислене и култура.

Камен Костакиев

Личните асистенти – една история с хубаво начало и неизвестен финал

/Тема с продължение/

Някои от вас, които не само многозначително разтварят страниците на нашето издание, но и с ангажиран интерес прочитат текстовете в него, вероятно вече с нетърпение очакват да научат обещаните от миналия брой подробности около жуженето, което предизвиква споменаването на лични асистенти в „Кошера“. Други, които по-рядко хвърлят поглед върху новостите от „Независим живот“, сигурно сега за първи път ще полюбопитстват, какво пък е това чудо личен асистент, с какво толкова е важен той и защо започва така да се шуми около тази тема.

Как започна всичко?

Беше пролетта на 2000 г., когато до екипа на ЦНЖ достигна добрата новина, че NOVIB ще финансират амбициозния и мечтан от нас 3-годишен проект за укрепване и разширяване дейността на Консултантския център, който предлага услуги за независим живот в общността. Част от този проект беше и идеята след първата година да бъде реализирана програма за лични асистенти. Всичко изглеждаше прекрасно на хартия, но на никой от нас не му се вярваше, че този утвърден модел за лична помощ по света, може да стане реалност и у нас, макар и като начало само в рамките на един ограничен във времето проект. Дните минаваха...

Началото

Тук за личните асистенти не знаехме почти нищо. Доизградахме общата картина с повече въображение и лични догадки. Някои от нас имаха откъслечна представа какво представлява тази услуга, бяха чували или чели отпук-оттам разни неща, но никой нямаше ясна, цялостна и подредена информация как функционира този модел по света. Затова беше задължително, преди да започнем каквото и да било на местна почва, да проучим подробно чуждия опит в тази посока. След усилената работа се появи един много ценен мате-

риал, който представя практиката на утвърдените и най-добре работещи модели за лични асистенти в три европейски държави. Това беше необходим ориентир, въз основа на който се обособи и българската програма. До тук добре, а после...

Просвещението

„Помощник“, „придружител“, „доброволец“, „социален работник“, „слуга“ – това са само част от множеството асоциации, които поражда в съзнанието на хората понятието „личен асистент“. Тези асоциации изглеждаха нормални при положението, че услугата не беше позната като дейност в българското пространство и терминът не даваше достатъчно информация за съдържанието си. Съвсем естествено е, преди човек да се включи в някаква инициатива, да се запознае добре със същността ѝ. По този начин той има възможност да прецени дали, доколко и по какъв начин участието в тази инициатива ще му бъде приятно или полезно. Така се родиха няколко групи от произволно избрани хора с физически увреждания в работоспособна възраст. С тях проведохме поредица от срещи. Основната ни цел бе да разясним – „Що за чудо е личният асистент и как се организират отношенията ми с него като потребител на тази услуга?“.

Резултатите от оживените дискусии, спорове и лични търсения показаха, че реализирането на програмата е необходимо. Ние искахме да бъдем сигурни, че програмата ще заработи с хора, които са готови да носят отговорността за своя избор и да приемат предизвикателствата на независимия живот.

Сега поне 25 души знаят, че личният асистент не е нито доброволец, нито слуга, а равнопоставена страна в трудовоправно взаимоотношение. Взаимоотношение, в което човекът с увреждане, потребител на лична помощ, влиза в авторитетната, но и отговорна позиция на работодател, който има правата да назначава, договаря условия, плаща, а когато се наложи и да освобождава от работа своя/своите лични асистенти. Хората, участвали в тези познавателни срещи, вече знаеха и съзнаваха, че личният асистент е право и отговор-

ност, път и средство за постигане на собствен независим живот, който си има своя цена. Цена, чиято стойност обаче трудно може да съперничи на свободата да управляваш живота си и да откриваш нови възможности за неговото осмисляне.

Време за труден избор

Всяка пилотна програма има своите предимства и недостатъци. Хубавото е, че тя се появява, за да удовлетвори съществуващи човешки потребности, които никой в общественото и политическо пространство до този момент не е пожелал да поеме. Затрудненията идват от разминаването между реалните нужди на хората и наличните ресурси. Как да обясниш защо Иван е включен в програмата, а Николина не е? Деликатна и трудна задача. Затова за нас бе изключително важно още в самото начало да сме наясно какви цели си поставяме с тази програма и как да успеем да постигнем това, което искаме. Поставянето на някои основни, водещи условия към потребителите бе неизбежно – хора с физически увреждания, първа група с чужда помощ, в работоспособна възраст от София, които учат, работят или имат желание да проявят активност в тази посока, могат да ползват средства от програмата и да бъдат включени в нея.

Смисълът и основната цел на един пилотен проект е да представи конкретните резултати от реализацията на една идея чрез гласа, опита и качествената промяна на живота на хората, изпълнили и преживели тази идея.

Работните стъпки

Няма връщане назад. Картичката вече е повече от истинска. Предстои какво ли не – обучение на потребителите на лични асистенти (ЛА), оценяване на реалните нужди от ЛА в дейности и време, писане на обяви, търсене на ЛА, провеждане на интервюта, обучение на ЛА, сключване на договори и... „О, Боже, невероятно, но факт – аз вече имам ЛА!“ и още, още...

Вероятно не всичко казано дотук ви изглежда ясно и разбрано. И с мен се случи подобно нещо, когато преди време чух за първи път за услугата ЛА. Изпитах неудържима нужда да задам веднага на някого, който компетентно може да ми отговори, хилядите въпроси, които си задавах. Затова е важно да знам дали изобщо по няка-

къв начин темата ви вълнува. Ако е така, в следващите броеве на бюлетина ще ви разкажа повече за всяка една от стъпките, които ще се извървяват в „Кошера“. Ще се радвам, ако споделите с нас, по телефона или в писмо, мисли, коментари, въпроси, отношение към голямата тема за ЛА в България.

Рано е за финал.

Надежди и очаквания

Големият ми човешки страх бе – след приблизително една година, когато трябва да приключи проектът – да не се озовем отново там, откъдето тръгваме сега. Това беше съвсем в началото. Сега познавам хората, които ще вървят по тези стъпки. Те са готови да се борят за своята независимост, приели са очакващата ги роля на посланици на своите права и интереси пред властите от всички нива – община, правителство, парламент. Виждам тяхното въодушевление и разбирам човешките тревоги пред жадуваната, но нелека отговорност да управляваш живота си. Промяната е започнала – вече не може и не трябва да бъде същото.

Ваня Пандиева,

*Координатор на програмата
„Личен асистент“*

ОБУЧЕНИЕ ПО МОБИЛНОСТ

На 28 май 2002 г. стартира обучението „Мобилност“, което се провежда на открито, на територията на Национална спортна академия „Васил Левски“ (НСА). Курсистите са около 15 души, придвижващи се на инвалидни колички. Преди започването на заниманията хората освен позитивна нагласа излъчваха и малко неувереност, вероятно породена от незнанието какво точно ще правят. При пристигането им ги посрещна Камелия Константинова – организатор и учител на групата. За да бъде максимално полезна на своите курсисти, тя също се придвижва на инвалидна количка, която умее да управлява много добре.

Силният вятър и дъждът, съпътстващи първото занимание на групата, не притесниха участниците. Освен комплекса упражнения, предвидени в програмата им, те с удоволствие поиграха и баскетбол.

Камелия Константинова

– Как се роди идеята за организирането на курса „Мобилност“?

– Идеята беше съвместна – моя и на Център за независим живот – София и всъщност възникна посредством идеята, която имахме с моя колега Дейвис Видолов, да направим курс по самоотбрана за хора, които използват инвалидни колички. Но за да може да се премине към един такъв курс, хората трябва да имат добра кондиция, да са много мобилни с количките си, така че да имат пълна свобода на движение, за да могат да защитят себе си при евентуална отбрана. Това ме накара да ги организирам по някакъв начин, да се съберем на едно място, в което както те да обогатят мен, така и аз да обогатя тях с познания.

– Какви очаквания имаш от самия курс, от участниците в него? С какво смяташ, че конкретно би им помогнал той?

– Ами, преди всичко мисля, че ще им повлияе по-добре на самочувствието – това, че вече самостоятелно биха могли да преодоляват препятствия и трудности, които до преди това са ги притеснявали – да се качат на тротоар, да слязат от тротоар, дори да си позволят да танцуват с количката, което мисля, че ще им донесе много радост и удоволствие. Не бих се притеснила дори да включа това и в програмата си – нося винаги касетофон със себе си, ще има музика – дори накрая вместо да правим релаксиращи упражнения – можем просто да потанцуваме заедно.

Мнението на участниците...

Велко Христов е на 29 години. Завършил е керамика и декорация, рисува. Има компютърна грамотност и собствен компютър. Работи с Интернет, обича да слуша музика.

Аделина Перчеклийска работи като секретар и редактор на християнското списание „Нова надежда“. От известно време

ползва услугите на Консултантския център към ЦНЖ.

– Защо се включихте в този курс?

В: – Искам да се запозная с хора, които са в моето положение, да обменим опит, да се забавляваме и да се събираме.

А: – Бих искала да науча повече неща.

– Какви очаквания имате по отношение на самия курс и след това?

В: – Искам да науча нещо ново, а след това да използвам придобитите умения.

А: – Очакванията ми са позитивни, аз съм позитивен човек и от всичко очаквам нещо добро. Смятам, че от всяко начинание може да се извади нещо добро, още повече от този курс. Вярвам, че хората, с които се запознах днес, имат възможност да научат много неща, стига да са отворени да ги приемат, и едно от тези неща е, че с инвалидната количка могат да се преодолеят много препятствия.

– Какво означава за вас мобилността?

В: – Мобилността отваря много врати за нас, хората с увреждания. Обикновено ние очакваме все някаква помощ, някой трябва да ни помага, защото не можем да се справим с всичко сами, а така можем да бъдем по-ценни като хора и околните може да ни оценят.

А: – Мобилността е подвижност – умението човек да може да преодолява трудности.

– Каква е според вас нагласата на хората с увреждания към подобен курс, т.е. необходимо ли е организирането на такива курсове?

В: – Да, необходимо е. Според мен дори е задължително организирането на такива курсове. Лично аз познавам много хора, които поради това, че нямат мобилност, си стоят вкъщи. Те са много интелигентни, но не могат да покажат своите умения.

А: – Мисля си, че не всички осъзнават положителния ефект от такъв курс, но вярвам, че след като хората разберат, че има нужда от това нещо, ще са отворени за този и следващи такива курсове.

Интервюта взе Дяна-Петя Делчева.

Преди около година, когато започвахме Обучителната програма с дългото име „Обучение и ресурси за развитие на лидери сред хората с увреждания в България“, един приятел ни изпрати картичка, с която ни пожелаваше успех. В единия ъгъл на картичката беше написал като P.S.: „И най-дългият път започва с първата крачка.“

Оттогава сме направили стотици крачки, но много повече ни предстоят. Онова, което научихме за тази една година, е, че пътят е по-лек, когато го вървим заедно. Затова сега се обръщаме към вас. Имаме много неща да ви разкажем и сме сигурни, че и с вас е така.

Обучителната програма съществува, защото може да ни срещне с вас и заедно да се научим

как

- да можем повече и по-добре – или щом е то лидерски капацитет и как можем да го развиваме;

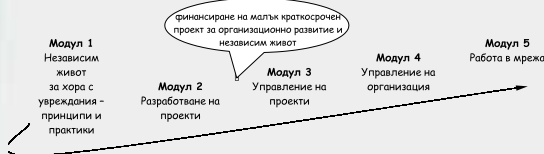
как

- да направим така, че да се случват промените, които искаме, и това да зависи от нас – или какво е ефективна организация и как да се грижим за нея;

как

- да постигнем повече, като обединим усилията си – или как се изгражда работеща мрежа от групи и организации на хора с увреждания.

Ето как възражме и откъде минаваме през първата обучителна година, когато бяхме в Югоизточна България:

След една година работа по програмата ние вече знаем, че когато сме заедно, можем повече.

Тези обучения предстоят да се случат отново – вторият цикъл на Програмата ще започне в средата на октомври 2002 г. и ще приключи през септември 2003 г.

Кой може да се присъедини към нас през този втори цикъл?

- Ако вие сте организация или група на хора с увреждания;
- Ако живеете и работите някъде из За-

падна България;

- Ако цените времето, прекарано заедно с вашите колеги и приятели;
- Ако знаете, но искате да знаете повече;
- Ако имате идеи и търсите начин да ги реализирате;
- Ако обичате да се грижите за своето и на хората около вас научаване;
- Ако мислите, че хората с увреждания са граждани, които участват заедно с останалите в живота на обществото; ...значи и вие можете!

Как можете да се присъедините към нас?

След като решите, че тази програма е тъкмо за вас, само остава да ни се обадите и да поискате да ви изпратим Формуляра за кандидатстване в Обучителната програма. В програмата могат да участват само двамадуши с увреждания от вашата организация или група. Но онова, което те ще научат, ще бъде интересно и полезно и за останалите.

Попълнените формуляри можете да изпращате на адрес:

София 1000
ул. „Гургулят“ № 2
Център за независим живот – София
За Обучителната програма.

Ще очакваме писмата ви най-късно до 16 септември 2002 г. Но колкото по-рано, толкова по-добре – за да имаме време да ги прочетем и до 7 октомври да ви кажем кой ще участва във втория етап на Програмата през 2002 – 2003 г.

Ако искате нещо да ни питате, обадете ни се – в Центъра за независим живот – София на телефони 02/ 989 88 57; 02/ 981 15 48; 02/ 980 58 39;

или ни пуснете факс на същите телефонни номера;

или ни пишете – на горепосочения адрес и на e-mail: cil@bitex.com (за обучителната програма);

или направо елате!

Търсете Галина или Теодор. Те знаят най-добре какво се случва по Обучителната програма и всичко ще ви кажат.

Защото знаем, че дори там, където няма път, можем да го проправим заедно, стига да не спираме да вървим.

ВИЖ БЪДЕЩЕТО В ЦВЕТОВЕТЕ НА ДЪГАТА

Първи юни, 2002 година, събота – Денят на детето. Някои шофьори караха цял ден със запалени фарове. Това е добрата традиция.

Други пък се сетиха, че са били деца и купиха на своите деца шоколад или играчка. Детството не се забравя. Трети играеха на гоненица с пъстроцветните хвърчила и слушаха „Латинопартизани“.

А НИЕ БОЯДИСВАХМЕ! Доброволци, приятели, хора с и без увреждания и нашите деца, разбира се, пребоядисахме част от катерушките в Южния парк. Това беше начин да ви кажем, че сме част от пъстрия свят, в който живеем, че всички ние заедно го правим такъв. Това бе още един начин да ви кажем, че можем да

обичаме, да даваме и... да искаме да бъдете с нас!

Разбира се, имаше стреснати погледи на баби и родители, имаше „неудобни“ детски въпроси и родителски реплики от рода на „Тия пък, луди, сега ли се сетиха да боядисват“. Катерушките станаха невероятно свежи и красиви, а децата едва дочакаха боята да изсъхне, за да ги пробват.

На тръгване – вече в късния следобед, ни пресрещна една майка: „Извинявайте, аз идвам тук с децата всяка събота и искам да ви благодаря за това, което направихте днес. Трябва да идвате по-често, хората трябва да ви виждат, трябва да знаят повече за вас, за да не се притесняват. Толкова красиви станаха катерушките, благодаря ви и заради децата си!“ – каза тя.

Тази майка сигурно беше видяла бъдещето в цветовете на дъгата, а ние си тръгнахме удовлетворени и вярващи – в бъдещето.

На 31 май 2002 г. сдружение „Национален център за рехабилитация и социална интеграция на инвалидите“ връчи годишните си награди „Принос за доброто на инвалидите“. Това съвпадна и с 10-годишния юбилей на организацията, която се занимава приоритетно с транспортно обслужване, продажба и ремонт на помощно-технически средства. По този повод зам.-министърът на труда и социалната политика г-жа Христина Христова прочете „поздравителен адрес“ от министър Лидия Шулева, в който тя изразява и задо-

волството си от доброто сътрудничество с държавата. Според нея, организацията в сътрудничество с Белгийската федерация на инвалидите (БФИ) е създавала едни от най-добрите модели за предлагане на услуги за хората с увреждания. А г-жа Христова благодари за опита, който е натрупала като председател на сдружението, преди да заеме министерския пост.

За съжаление, и в тази организация все още не е изчистена терминологията по отношение на хората с увреждания, което внася и съмнения доколко наистина се

КОЙ, КАКВО, КОГА, КЪДЕ

работи за тяхната реална интеграция, доколко модерните и престижно звучащи думи – интеграция, равнопоставеност, пълноценен живот в общността, се изпълват с реално съдържание. Защото „принос за доброто на инвалидите“ много натрапчиво напомня за политиката на обгрижване, за разделяне, за „правенето на добро“ от неинвалидите за бедните и нещастни инвалиди. Което поставя човека с увреждане в позицията на постоянно молещ и благодарящ.

За доброто на инвалидите награди получиха БФИ, Белгийското правителство и Главния мюфтия на България.

(НЖ)

Светът беше футбол

Какво ли не правим за великата игра

По време на Световното по футбол се случи какво ли не. Даже хасковлията Салим Сабри от квартал „Каменни“, запален почитател на турския отбор, заложи своето решение от ТЕЛК за инвалидност. Наложило му се здраво да стиска палци за победа на своя отбор, в противен случай съседът му Халибриям щял да си внесе автомобил от Германия с удостоверението на Селим.

(По в. „24 часа“)

Консултантски център към ЦНЖ – София предоставя услуги за независим живот на хора с физически увреждания в трудоспособна възраст от град София. За да ползвате услугите на консултантите ни, заповядайте при нас – бул. Христо Ботев № 36, вход от ул. Солунска, или ни потърсете на телефони 951 51 66 и 952 09 86. Адресът на електронната ни поща е cil-cc@bitex.com.

За ваше улеснение търсете Жени, която бързо ще ви ориентира как да стигнете до това, което ви интересува.

n(o)vib
COLOAN NETHERLANDS

С финансовата подкрепа на Холандската организация за международно развитие и сътрудничество – Новиб
Financed by the Netherlands Organisation for International Development Cooperation – Novib

Отговорен редактор:
Валентина Воденичарова
Без-отговорни редактори:
Вера Младенова
Дияна-Петя Делчева

Предпечат и печат:
Офис Маркет ЕООД
Тираж 1000.
Разпространява се
безплатно.

Център за независим живот

София 1000, ул. Гургулят № 2
тел./факс: (02) 98 98 857, 98 11 548,
98 05 839, e-mail: cil@bitex.com,
www.cil-bg.org